

Sarabråten I 2019

Knut Helge Midtbø

Sarabråtens Venner

Sarabråtens venner er en arbeidsgruppe som arbeider knytta til kulturminnet inne på Sarabråten i Østmarka. Det begynte som et initiativ fra Arne Egil Sagen og Torbjørn Ouren, begge med bakgrunn fra Nøklevann ro- og padleklubb. De ville danne en gruppe som skulle videreføre denne klubbens arbeid med å lete i Nøklevann etter den berømte hjulbåten Sara som Thomas Heftye fikk bygget til bruk på Nøklevann.

Ved starten i april 2007 brukte vi ikke noe navn på gruppa som nå heter Sarabråtens venner. Men, Saras venner ville passet godt i startfasen. Etter kort tid kom vi i gang med dugnader og aktiviteter inne på Sarabråten. I nært samarbeid med Bymiljøetaten (tidligere Skogvesenet) gikk vi løs på det gjengrodde kulturlandskapet rundt de gamle murene og veiene der inne. Fakkelvandringer kom i gang. Rekorden er 600 deltakere og den ble satt en regntung septemberkveld i 2015. Da Den norske turistforening var 150 år 21. januar 2018 arrangerte vi en stor vinterfest sammen med over 1000 deltakere.

Etter at modellen av hjulbåten Sara nå er ferdig er vi på en måte tilbake til røttene våre. Vi er også Saras venner!

Modell av hjulbåten Sara. Foto: Knut Helge Midtbø, juni 2019

Modell av hjulbåten Sara ble presentert 5. september 2019 i konfirmantsalen i Bøler kirke

Sonarsøk og dykk har ikke gitt oss sikre spor etter Sara. I 2018 fikk vi muligheter til å bestille en modell av båten i skala 1:10. Modellbyggeren heter Knut Gransæther. Han har omfattende erfaring med bygging av modeller av båter. Siden vi ikke kjenner til tegninger har de gamle fotografien sammen med solid kunnskap om båter vært Knuts grunnlag for å bygge denne modellen.

Modellen ble presentert på et stort, åpent møte i Konfirmantsalen i Bøler kirke 5. september 2019. Knut Gransæther fortalte selv om hvordan han har løst oppgaven.

Det er midler fra Sparebankstiftelsen som har gjort det mulig å bygge denne modellen av Sara.

Bilder fra Sarabråten

Ved å studere kildene kan det dukke opp mye som er både uventa og morsomt. Universitetet i Bergen har en samling bilder etter fotografen Knud Knudsen. En rekke bilder er fra Sarabråten og er datert 1874-1876. Bildet under viser det ene stabburet på Sarabråten og dette har en veldig god oppløsning.

Tar vi et utsnitt og forstørrer ser vi plassen Lutdalen innerst i nordenden av Nøklevann. Samtidig blir det lettere å se at det står med en person med en lang stav delvis skjult bak trappa. Jeg har ikke sett noen sikker dokumentasjon av hvem som er med på dette bildet. Ut fra

Sarabråten, 1874-1876. Foto: Knud Knudsen; samling Marcus. Spesialsamlingene ved Universitetsbiblioteket i Bergen.

Utsnitt av foto 2. Foto: Knud Knudsen, 1874-1876 .

andre bilder av Heftye og ut fra bilder Heftye står oppstilt for fotografen gjetter jeg på at dette er Thomas Johannessen Heftye vi ser bak trappa. At minst en av damene på vollen er en Heftye er også sannsynlig.

Hva er norsk - hegemonistriden om Thomas Heftyes to friluftseiendommer, Sarabråten og Frognerseteren.

Det er interessant å grave i kildene rundt Thomas J. Heftye og Sarabråten. Biografien fra Karsten Alnæs som kom i 2018 lærte meg mer om hvem Thomas Heftye var. Han var født i Norge og gikk på skole i Leipzig. Det er bevart mange stiler fra denne skoletida. Han skrev inderlig og engasjert om turer i naturen i området. Dette plasserer ham midt i romantikken som lå i tiden og det gjør det lettere å forstå at en skogeier og trelastgründer rundt 1850 bygde ut Sarabråten inne i marka med den såkalte sperrestua tegnet av to av tidens viktigste arkitekter i Norge; Ernst Heinrich Schirmer og Wilhelm von Hanno. Da Heftye bygde Sarabråten på 1850-tallet var interessen stor for samfunnets røtter i bondesamfunnet. Det er ikke tilfeldig at Heftyes venner P. Chr. Asbjørnsen og Henrik Ibsen (den siste rett nok en kort periode) samlet inn eventyr og sagn rundt om i Norge. Asbjørnsen hadde en lang samlerferd i Østerdalen i 1851. Tilbake i Kristiania satt han med en mengde fortellerstoff, men også noen flotte skisser som gjenga byggeskikken i dalen. Det er naturlig å tenke seg at dette har nær sammenheng med at arkitektene tegnet sperrestua (som ble ferdig i 1856) inspirert av de særegne sperrestuene fra Østerdalen.

Familien Heftyes storslåtte fester på Sarabråten er vel kjent og er skrevet om mange ganger. Den berømte gjestelisten derfra er nesten utrolig.

Mari Hvattum er professor ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo. Hun har skrevet biografien om Heinrich Schirmer og i den er det mye interessant som arkitekturens plass i Norge. Jeg fant interessant stoff om Sarabråten der, og falt for fristelsen til å skrive litt basert på boka.

Mens han fortsatt flittig arrangerte moro på Sarabråten, kjøpte Heftye i 1864 en eiendom på Frognerseteren, bygde et stort hus og flyttet en samling av hus på Frognerseteren. Heftyevillaen sto ferdig allerede i 1867. Denne gangen hadde Thomas Heftye sett et loft som vennen Niels Aall på Ulefoss hadde fått bygget inspirert av byggeskikker fra Telemark. Han ville ha noe lignende og det skriver Hvattum at det ble. Nå ble det Herman Schirmer, den unge sønnen til den ene arkitekten bak sperrestua som var arkitekt. Etterhvert flyttet Heftyefamilien flere fester og mottagelser opp dit. Prinsen av Wales og tidligere president og berømt Nordstatsgeneral Ulysses Grant ble tatt imot av Heftye der oppe. Dette nevner jeg bare for å understreke at Heftye fortsatte der han slapp på Sarabråten.

Det utspant seg stadig debatter om hva som var norsk. Unionen med Sverige sammen med sterke nasjonalistiske strømninger gjorde dette til et sentralt tema i samtiden. Jeg skal ikke gjøre noe forsøk på å gjengi de ulike ideene som debattantene bekjente seg til. Men, bygg ble fort vekk bedømt etter hvor «norske» de var. Typisk for denne debatten var at den populære sveitserstilen gjerne ble sett på som «forloren». Jeg tar heller og siterer professor Edvard Bull d.e. som i Akers historie skriver:

«Den litt uegte seterromatikk som hvilte over Sarabraaten var det ikke tale om på Frognerseteren. I stedet for ettergjort «sæterstil» flyttet Heftye ægte bondestuer, med egte indbo derop – som en slags begynelse til et nasjonalt friluftsmuseum. Hovedbygningen (af arkitekt H. M. Schirmer d.y.) fik et langt mer egte nationalt præg end Sarabraaten, og fremfor alt, selve naturen her er langt mer storslagen og karakterisk norsk.»

Historien om familien Heftye og Sarabråten har også et siste kapittel der arkitektur har en rolle. Da Thomas Thomassen Heftye overtok Sarabråten fra moren Marie, tok han ned hele sperrestua og bygde den om til Kuskeboligen. Den nye, store villaen var ferdig i 1898 og er bygd i en stil som da var ansett som ennå mer norsk enn det som til da var bygd; dragestilen. Vi har selv sagt lov til å vurdere bygningsskikken fritt. Personlig er jeg langt fra enig i at sperrestua, Heftyevillaen og Dragestilvillaen fortjener å rangeres på en norskhetsskala. Personlig liker jeg både sveitserstil, sperrestua og Heftyevillaen. Dragestilen synes jeg er forloren!

KILDER:

- Mari Hvattum: Heinrich Ernst Schirmer, kosmopolittenes arkitekt, Pax forlag, 2014.
- Karsten Alnæs: Thomas J. Heftye, Gyldendal, 2018
- Edvard Bull: Akers historie, 1918 s. 376
- Erik Henning Edvardsen: JULETRÆET 2017 - PETER CHRISTEN ASBJØRNSEN - på samlerferd til Østerdalen i 1851, Utgitt av Asbjørnsenselskapet, 2017.